

У власній назві *Balfour* перша частина слова та остання літера передаються українською мовою шляхом транслітерації, а літери *ou* за допомогою звукової транскрипції. В результаті перекладу із застосуванням двох формальних лексичних трансформацій, перекладач отримав власну назву *Балфор*.

Наступним видом трансформацій є **калькування**, однак воно зустрічається найрідше. Калькування можна визначити як переклад англійського слова чи словосполучення з наступним складанням перекладених частин без будь-яких змін [1, с. 119]. Представлений приклад ілюструє явище неповного калькування: «... *and now starving on an isle at the exstreme and of the wild Highlands*» [5, с. 54]. – «... який помирає із голоду на острові, на далекій околиці дикої шотландської **Верховини**» [4, с. 147].

Література

1. Казакова Т. А. Практические основы перевода. СПб : Союз, 2001. 211 с.
2. Карабан В. І. Переклад англійської науково-технічної літератури. Вінниця : Нова книга, 2002. 564 с.
3. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник / МОН України. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.
4. Стівенсон Р. Л. Викрадений. Львів : ЛА «Піраміда», 2006. 352 с.
5. Stevenson, R. L. Kidnapped. URL: https://manybooks.net/search-book?search=kidnapped&ga_submit=bsf%3AwHW1VIIHU7Mx7cP (дата звернення: 10.05.2021).
6. Транслітерація. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 18.05.2021).

СПЕЦИФІКА УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ФРАЗЕМ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПРОСТОРУ

*Лонська Людмила Іванівна, канд. філол. наук, доцент
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Черкаси, Україна*

Фразеологізми будь-якої мови є тим продуктом, що реально відображає матеріальний і духовний світ етносу, у якому вони функціонують. У фразеології відбивається менталітет нації, її самосвідомість і світосприймання. Неабияку місце у фразеологічній

системі близькоспоріднених (української та російської) мов посідають фраземи на позначення простору, що зумовлено тим, що простір і час – дві форми існування матерії. Тому філософська категорія знайшла своє відображення й у фразеології. Фразеологічні паралелі близькоспоріднених мов завжди викликали зацікавленість науковців, оскільки вони є важливими не лише під кутом зору перекладацької діяльності, а й несуть у собі етнокультурний код мовця. Труднощі, що виникають під час перекладу, й зумовлюють актуальність досліджуваної проблеми, яка потребує ретельного вивчення.

Питання перекладу фразеологізмів на матеріалі слов'янських мов були об'єктом студій таких мовознавців: В. М. Мокієнка, В. Д. Ужченка, Н. Ф. Венжинович [2; 5; 1]. Так, В. М. Мокієнко дослідив російсько-українські паралелі в паремійних збірках Петровського часу. Він вказав на важливість української пареміології, в основу якої покладено власне лінгвістичний матеріал, останнім часом доповнений етнолінгвістичним та лінгвокультурологічним, що «українські фразеологи...чимало зробили для дослідження цієї важливої національної мовної спадщини, ... фіксація паремій на конкретному мовному ареалі має документальну історичну цінність» [2, с. 13]. Фразеологічні одиниці просторової семантики в українській та англійській мовах досліджувала Н. Ю. Тодорова, яка проаналізувала поліпарадигмальну типологію фразем, що дало змогу виявити їхні ідеографічні, структурні й семантичні особливості та позамовні чинники, під впливом яких вони сформувалися [4].

Проблема перекладу є надто складною й у кожній мові має свою специфіку, адже не завжди можна зробити дослівний переклад компонентів, зберігаючи при цьому семантику фраземи. Тому метою цієї розвідки є аналіз фразем, що позначають простір, на матеріалі української та російської мови. Поставлена мета зумовила реалізацію завдання – виявити специфічні особливості фразем на лексичному й синтаксичному рівнях у досліджуваних мовах.

Найуживанішим вербалізатором простору є лексема *світ*, яка є компонентом багатьох фразем, що пов'язано з дохристиянськими віруваннями слов'ян. Наші пращури розрізняли *цей* (реальний) і *той* (потойбічний) *світ*. *Піти на той світ* – означає померти. *Неблизький світ* репрезентує значення далекої відстані, а *близький світ* та заст. *блигомий світ* – *близкий свет* (3, с. 20) – близької відстані. Застаріла лексема *блигомий* поступово виходить з ужитку, і в російських фраземах вона не зафіксована.

У процесі аналізу встановлено, що опозиція фразем на позначення простору з семантикою *далеко* – *близько* є найуживанішою в обох мовах.

Далека відстань маркована такими фраземами: *з далекого далеко* – «з дуже великої відстані; з далеких країв, здалека» (6, с. 219): інформації про російський відповідник в українсько-російському фразеологічному словнику немає; *за тридев'ять земель* – «дуже далеко» (6, с. 221) – *за тридевять земель* (3, с. 71); *на край (кінець) світу (світа, землі)* (7, с. 86) – *на край света (земли)* (3, с. 111). Специфічною слов'янською культурною метафорою *край світу* названо найвіддаленішу точку на землі, адже наші предки вважали землю площиною, яка мала свій край.

Дуже далеку відстань позначають такі фразеологізми: *де Макар телят пасе* – «ірон. Дуже далеко, там, туди, де важкі умови життя, де перебувають переважно не з власного бажання» (7, с. 460); *куди Макар телят не ганяв* (7, с. 460); *куди ворон і кісток не заносить; де і перець не росте; де козам роги правлять*. У російській мові з названого синонімічного ряду функціонує фразема *куда Макар телят не гоняет*.

Семантику близькості позначено такими одиницями: *рукою подати* (7, с. 484), яка має тотожний відповідник у російській мові; *за два кроки – в двух шагах* (с. 65). Специфічною особливістю перекладу останньої фраземи є те, що однакові синтаксичні моделі демонструють відмінності у морфологічному вираженні синтаксичних відношень між компонентами (в українській мові – прийменниковий знахідний відмінок, у російській – місцевий). Міру вияву ознаки *близько (дуже)* позначають фразеологізми із соматичним компонентом: *під [перед] [самим] носом* (7, с. 345) – *под самым носом* (3, с. 142) – український відповідник має ширшу прийменникову синонімію; *під боком* – «дуже близько, поруч».

Семантику *скрізь – усюди* репрезентує фразема *як не кинь*, яка, крім просторового, має темпоральне значення – «завжди, усюди» (7, с. 221), у російській мові немає відповідника (за досліджуванним джерелом). Це значення репрезентують і такі фраземи: *на кожному кроці – на каждом шагу* (3, с. 111).

У фразеологізмах відображено напрямок стосовно просторового орієнтира. Він може бути невизначеним, не мати кінцевої межі: *на [всі] чотири вітри (боки, сторони, світи)* «куди завгодно, у будь-якому напрямку» (7, с. 89) – *на все четыре ветра* (3, с. 108): українська фразема має більшу кількість лексичних варіантів, що виникли унаслідок синонімічної заміни компонентів; *світ за очі* «не вибираючи напрямку, куди завгодно» (7, с. 378), який не має дослівного перекладу російською мовою: *куда глаза глядят*, проте соматизм *очі – глаза* формує структуру фраземи в обох мовах. Остання вступає в синонімічні відношення з такими: *куди ноги понесуть, куди очі поведуть* (7, с. 378).

Фраземи з просторовим значенням можуть позначати напрямок в різні боки: *куди вгодно – куда угодно* (3, с. 404), де перекладаються обидва компоненти.

Просторові фраземи можуть позначати місце, точно визначене: *земля обітована* – «заповітне місце, пристанище» (7, с. 222); *пуп землі* – «центр, основа чогось найважливішого» (7, с. 428). В обох фраземах дослівно перекладають компоненти, що, звичайно, можна пов'язати з історією виникнення цих одиниць. Семантика відкритого, нічим не захищеного місця репрезентована фраземами *під сімома вітрами* (7, с. 132) – *на семи ветрах* (3, с. 143), у структурі яких під час перекладу відбуваються зміни в морфологічному вираженні компонентів.

Специфічною з погляду лексичного вираження компонентів є фразема *де козам роги правлять* (6, с. 96) зі значенням невизначеного місця, якій в російській мові відповідає *к черту на кулички; к черту на рога* (3, с. 51). У синонімічних зв'язках перебувають фраземи *куди голка, туди й нитка – куди корова, туди й теля* (6, с. 96), у російській фраземі остання одиниця не засвідчена.

Локалізація щодо місця представлена фраземами *просто (проти) неба; під голим (відкритим) небом* «надворі, на лоні природи» – *под открытым небом* (3, с. 159). Українська мова має більш розмаїту систему прийменників у складі фразем.

Цікавими з погляду формального вираження є українська фразема з ономастичним компонентом *ні сюди Микита ні туди Микита*, яка вступає в синонімічні зв'язки з фраземою *ні туди ні сюди* та *ні тпру ні ну* – «нікуди» (6, с. 524); у російській мові не засвідчено фраземи з антропонімним компонентом, проте інші дві функціонують, хоч остання є рідковживаною.

Отже, досліджуваний матеріал дав підстави для такого висновку: більшість фразем з просторовою семантикою в обох мовах має однакову структуру, де перекладають окремі компоненти; проте є фраземи, специфічні для української мови, які не вживаються в російській. Найчастіше фраземи різняться морфологічним вираженням компонентів, що складають структуру фраземи.

Література

1. Венжинович Н. Ф. Фраземіка української літературної мови: когнітивний та лінгвокультурологічний аспекти : дис. д-ра філол. наук. Київ, 2018. 504 с.

2. Мокиєнко В. Русско-украинские параллели в паремиологических собраниях Петровського времени. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія*. Вип. 1 (43). Ужгород, 2020. С. 6–13.

3. Олійник І. С., Сидоренко М. М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник. URL: <https://www.twerpx.com/file/43408>

4. Тодорова Н. Ю. Фразеологічні одиниці просторової семантики в українській та англійській мовах : дис. канд. філол. наук : 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2018. 244 с.

5. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови : навч. посібник. Київ : Знання, 2007. 494 с.

6. Фразеологічний словник української мови / укл. Білоноженко В. М., Винник В. О. та ін. Кн. 1. Київ : Наукова думка, 1993. 528 с.

7. Ярещенко А. П., Бездітко В. І., Козир О. В., Немировська Н. Г. Сучасний фразеологічний словник української мови. Харків : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2009. 640 с.

ДЕНОТАТИВНИЙ АСПЕКТ ЛЕКСИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ КАЗКИ БРАЙАНА ЖАКА «ВИГНАНЕЦЬ З РЕДВОЛУ» («THE OUTCAST OF REDWALL»)

МакГауен Тетяна Вікторівна, канд. філол. наук, ст. викладач;
Мироненко Давид Віталійович, студент
*Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Черкаси, Україна*

Досягнення еквівалентності тексту перекладу є основним завданням перекладача, для реалізації якої він шукає міжмовні лексичні відповідники – слова та словосполучення перекладу й оригіналу, які в одному з своїх значень передають однаковий, або відносно однаковий, обсяг інформації та є функціонально рівнозначними [3, с. 444]. Лексичні трансформації, класифіковані О.О. Селівановою, поділяються на денотативні і конотативні і містять низку інших конкретних модифікацій [5, с.461]. У нашій роботі ми досліджуємо денотативний аспект лексичних трансформацій на матеріалі авторського перекладу англійської казки Брайана Жака «Вигнанець з Редволлу».

У нашому авторському перекладі фрагменту дитячої казки здебільшого спостерігаємо такі перекладацькі перетворення на денотативному рівні як синоніми та антоніми, кореферентні заміни, поруч з випадками метафоричних і метонімічних трансформацій.

Синонімічні трансформації в перекладі насамперед використовуються при відсутності прямих і повних еквівалентів [1, с. 136].